

קכ:

שלאחריו הוא נותר, וע"כ בא למעט יום שלפניו. וע"כ מה שצריך לאוכלו בחצי הלילה, הוא בחצי הראשון, ולא בחצי השני, ולכן ממעטים את היום שלפניו. ובהערות להגרי"ש משמע שפי' שבאמת לא מתו כולם ברגע של חצות ממש, אלא כולם מתו עד חצות, ע"ש, וצ"ע.

ה. שיכול יהא ככל הקדשים הנאכלים ביום תלמיד לומר בלילה

בשיעורי הגרי"ד בזבחים (טז) העיר, שלכאורה מה היתה ההו"א שיוכל לקיים מצות אכילת קרבן פסח ביום, והלא פשוט שמצוה זו אינה אלא בלילה, וביאר שההו"א היתה שמצד מצות אכילת הקדשים יהא יכול לאוכלו מבעוד יום. ודייק כן בדברי רש"י שכתב, ביום זביחתו קודם שתחשך יתחיל לאוכלו אם ירצה, שמשמע שיכול רק להתחיל לאכול אז, אבל אינו יכול לגומר, שודאי צריך לאכול כזית אחר צאת הכוכבים. וכתב שגם הלשון 'אם ירצה' משמע כן, שאין זה עיקר מצות אכילת הפסח.

אולם העיר, שהרי הובא בשם הגר"ח שמה שלראב"ע אי אפשר לאכול קרבן פסח לאחר חצות, הוא בין מדין קדשים ובין מדין פסח, וההסבר לזה, שבפסח אין דין אכילה אחרת מלבד כשיש בה קיום מצות הפסח, וכשאינו בו קיום פסח אסור לאכול, וא"כ חזרת הקושיא למקומה, מהי ההו"א שיכול לאכול פסח מבעוד יום, הלא ודאי אינו מקיים מצות אכילת פסח באותה שעה. ותירץ, שיתכן שרק לאחר הפסוק שאי אפשר לאכול ביום הוא שאומרים סברא זו, שמזה שומעים שמצות אכילת קדשים תלויה במצות אכילת קרבן פסח.

ה. ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה אין ביום לא הקשה השפת אמת (לעיל מא), איך לומדים זאת מפסוק זה, הרי מהפסוק משמע רק שיש מצוה לאכול הפסח בלילה ט"ו. ועיין עוד מה שהקשה בזה, וכתב שכוונת הברייתא היא שמדובר במי שאכל כל הפסח מבעוד יום, וממילא ביטל מצות אכילת הפסח בלילה, שהרי אין לו עוד פסח לאכול. אלא שאם לא היה אוכל כלל, לא היה מתחייב מלקות, אלא רק ביטל העשה. אבל במה שאכל הפסח ביום ולא בלילה, הרי עבר גם על לאו הבא מכלל עשה, שבזה שאמרה תורה לאכול הפסח בלילה, נלמד שאסור לו לאכול כולו ביום, ולדעת ר' יהודה שלוקים על לאו הבא מכלל עשה, נמצא שילקה על מה שאכל כל הפסח ביום.

א. רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו

פירש רשב"ם, שרבי יוסי חולק על הרישא שאמר ת"ק אם ישנו מקצתם יאכלו, שאמר ר' יוסי שזהו דוקא אם נתנמנמו, אבל אם נרדמו, אפילו מקצתן, לא יאכלו לכשיתעוררו. אולם הבית יוסף (או"ח סי' תע"ח ס"ב) כתב שדעת הרמב"ם שרבי יוסי חולק על הסיפא, ובא להקל, שהדין שאם ישנו כולם שוב לא יאכלו, היינו דוקא אם נרדמו, אבל אם נתנמנמו כולן, יכולין לחזור ולאכול.

ב. מאן תנא אמר רב יוסף רבי אלעזר בן עזריה הוא וכו'

כתבו התוס' שמכך שסתם התנא כרבי אלעזר בן עזריה, משמע שהלכה כמותו. והתוס' דחו הראיה, אבל בזבחים (טז) כתבו, שלכך יש להזהר אף בזמן הזה שלא לאכול המצה לאחר חצות, משום שלראב"ע האוכל מצה לאחר חצות לא יצא ידי חובתו. והוסיפו התוס' במגילה (כא) שלגבי הלל אין צריך להחמיר כל כך לאמרו קודם חצות, כיון שאינו אלא מדרבנן. ובר"ן במגילה שם פסק לדינא שיש לגמור ההלל קודם חצות, וכן כתב הרמ"א (או"ח סי' תע"ז ס"א).

יש להקשות, מה ענין הלל למצה ופסח, ומדוע שיצטרכו כלל לגומר קודם חצות. ובספר מעדני משה (למו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א) דייק מדברי התוס' בזבחים שם כמו שכתב רש"י (לעיל ל"ו) שלחם שעונים עליו דברים הרבה היינו שגומרים עליו את ההלל ואומרים ההגדה. ונמצא שאחד מדיני המצה לומר הלל וגם לגומר, ועל כן יש לגומר קודם חצות כמו אכילת המצה עצמה.

ג. מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות

הצל"ח בברכות (ט) תמה, שלכאורה מכת בכורות לא היתה 'עד חצות', אלא היתה ברגע של חצות ממש. וא"כ, אף שאין שייך ללמוד ממכת בכורות שאכילת הפסח צריכה להיות דוקא ברגע של חצות, שזהו דבר שאי אפשר, שהרי הוא רגע שאי אפשר לעמוד עליו, ואין שייך לאכול אז כזית, ועל כרחק לומדים ממכת בכורות שחצות הוא או סוף הזמן או תחלת הזמן. אבל קשה, מנין שחצות הלילה הוא סוף זמן, שמא הוא תחילת הזמן, וצריך לאכול הקרבן פסח בחצי השני של הלילה, וכעין זה הקשה השפת אמת בזבחים [נז]:, והניח בקושיא.

ותירץ הצ"ח, שכיון שגם ראב"ע דרש שבלילה אוכל ולא ביום, ועל כרחק אי אפשר למעט יום שלאחריו, שהרי יום